

ОКУТУУНУН ТЕХНОЛОГИЯСЫ
ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ
TEACHING TECHNOLOGY

*Кабылова Света Амантуровна,
Кыргыз билим берүү академиясы,
аспирант,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары,
e-mail: Svetaamanturovna@gmail.com*

*Жакиева Санавар Амангелдиевна,
Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек университети,
ага окутуучу,
Кыргыз Республикасы, Ош шаары,
e-mail: Jakieva84@mail.ru*

*Калдыбаев Салидин Кадыркулович,
педагогика илимдеринин доктору,
Эл аралык Ала-Тоо университети,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары,
e-mail: Measurementk@mail.ru*

**СТУДЕНТТЕРДИН ИЗИЛДӨӨЧҮЛҮК КОМПЕТЕНТТҮЛҮКТӨРҮНҮН
КАЛЫПТАНЫШЫНЫН КРИТЕРИЙЛЕРИ, КӨРСӨТКҮЧТӨРҮ ЖАНА
ДЕҢГЭЭЛДЕРИ**

*Кабылова Света Амантуровна,
аспирант,
Кыргызская академия образования,
Кыргызская Республика, город Бишкек,
e-mail: Svetaamanturovna@gmail.com*

*Жакиева Санавар Амангелдиевна,
старший преподаватель,
Кыргызско-Узбекский международный университет имени Б. Сыдыкова,
Кыргызская Республика, город Ош,
e-mail: Jakieva84@mail.ru*

*Калдыбаев Салидин Кадыркулович,
доктор педагогических наук,
Международный университет Ала-Тоо,
Кыргызская Республика, город Бишкек,
e-mail: Measurementk@mail.ru*

**КРИТЕРИИ, ПОКАЗАТЕЛИ И УРОВНИ ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ**

*Kabylova Sveta Amanturovna,
Researcher,
Kyrgyz Academy of Education,
Kyrgyz Republic, Bishkek city,
e-mail: Svetaamanturovna@gmail.com*

*Jakieva Sanavar Amangeldievna,
Senior Lecturer,
Kyrgyz-Uzbek International university named after B. Sydykov,
Kyrgyz Republic, Osh city,
e-mail: Jakieva84@mail.ru*

*Kaldybaev Salidin Kadyrkulovich,
Doctor of Pedagogical Sciences,
Ala-Too International University,
Kyrgyz Republic, Bishkek city,
e-mail: Measurementk@mail.ru*

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF FORMATION OF STUDENTS' RESEARCH COMPETENCIES

Аннотация: Макалада студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүлүк түшүнүгү аныкталат, бул билимдердин, жөндөмдөрдүн, көндүмдөрдүн жана баалуулук мамилелеринин жыйындысынын негизинде белгилүү бир чөйрөдө изилдөө иштерин жүргүзүүгө даярдыгын жана жөндөмдүүлүгүн камтыйт. Студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүлүктөрүн калыптанышынын критерийлери, көрсөтмөлөрү жана деңгээлдери аныкталат. Ар бир критерийдин көрсөткүчтөрүнүн мүнөздөмөлөрү аныкталат.

Аннотация: В статье под исследовательской компетентностью студентов понимается интегративное качество личности, предполагающее его готовность и способность проводить исследования в определенной области на основе совокупности личностных знаний, умений, навыков и ценностных установок. Определены критерии, ориентиры и уровни сформированности исследовательской компетентности студентов. Сформулированы эксплуатационные характеристики каждого критерия.

Annotation: In the article, the research competence of students is understood as an integrative quality of a person, which presupposes his readiness and ability to conduct

research in a certain area based on a set of personal knowledge, abilities, skills and values. The criteria, guidelines and levels of development of students' research competence are determined. The operational characteristics of each criterion are determined.

Түйүндүү сөздөр: изилдөөчүлүк компетенттүүлүк, критерий, деңгээлдер, көрсөткүчтөр, калыптандыруу, эффективдүү баалоо.

Ключевые слова: исследовательская компетентность, критерии, уровни, показатели, формирование, эффективная оценка.

Key words: research competence, criteria, levels, indicators, formation, effective assessment.

Киришүү. Окутуу процессинде студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүү көйгөйүн чечүү заманбап билим берүүнүн талаптарынын өзгөрүшү менен байланыштуу. Педагогикалык адабияттарга жана окумуштуулардын көз караштарына талдоо жүргүзүп, студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүнүн калыптанышынын критерийлери, көрсөткүчтөрү жана деңгээлдери түшүнүгүнүн изилдениш абалы иликтөөгө алынган.

Изилдөөнүн максаты. Студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүнүн деңгээлин, көрсөткүчтөрүн жана баалоо критерийлерин аныктоо.

Изилдөөнүн милдети. Бул көйгөйдү изилдөө үчүн окумуштуулардын изилдөөлөрүндө окутуунун эффективдүүлүгүн баалоо критерийлерин кароо, тандалган критерийлерди көрсөткүчтөр менен мүнөздөө жана студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүнүн деңгээлин калыптандыруу.

Изилдөөнүн методдору. Теориялык материалды талдоо менен салыштыруу жана жалпылоо методдору колдонулат.

Негизги мазмуну. Бул макалада «компетенттүүлүк», «изилдөөчүлүк компетенттүүлүк» түшүнүктөрү берилет, окумуштуулардын изилдөөрүн талдоо менен критерий боюнча жалпы түшүнүк аныкталат. Окуу процессинде студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу багытын, анын өнүгүү жолун когнитивдик, ишмердүүлүк жана рефлексивдик критерийлери аныкталат жана үч деңгээли көрсөтүлөт.

«Компетенттүүлүк – кесиптик ишмердиктин маңызын түзгөн функциялык милдеттерди ийгиликтүү чечүүгө мүмкүндүк берген ишмердиктин субъектинин билимдеринин, жөндөмдүүлүктөрүнүн жана инсандык сапаттарынын системдүү чыгарылышынан көрүнгөн, кесиптик даярдоо процессинде калыптанган жаңы жаратылган форма» [2, с. 43].

Изилдөөчүлүк компетенттүүлүк студенттерди изденүүчүлүккө, коюлган көйгөйдү чечүүдө тиешелүү маалыматтарды издеп табууга, аларды сын көз караш менен иргеп алууга, алардын жалпылаштырып, системалаштыруунун негизинде жаңы билимдерди таап, иштеп чыгууга көнүктүрөт.

Педагогикада критерий (грекче *kritērion*) – педагогикалык фактыларды, аракеттерди жана кубулуштарды классификациялоочу жана баалоочу белги. Критерий – педагогикалык процесстин натыйжалуулугунун сапаттык мүнөздөмөсү.

Окумуштуулардын изилдөөлөрүндө окутуунун эффективдүүлүгүн баалоо критерийлерин аныктоодо бир топ ыкмалар бар. С.И. Архангельский, В.П. Беспалько, И.Д.Зверевой, Н.В. Кузьмина, Н.Ф. Талызына жана башкалардын эмгектери аларды өнүктүрүүгө арналган.

Бул эмгектерде критерийлерди иштеп чыгууда төмөнкү шарттарды эске алуу керектиги белгиленген:

- критерийлердин колдонулуш чөйрөсүн жана алардын максатын аныктоо зарылдыгы;
- семантикалык аныктык – ар бир критерийдин маанисин так аныктоо жана аны бардык эксперттер тарабынан бир тараптуу түшүнүү;
- конструктивдүүлүк – белгилер конструктивдүү сүрөттөлүшү керек, антпесе аларды аныктоо мүмкүн эмес.

Изилдөөчү О.В. Яковлева студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн калыптандыруунун критерийлери катары жазуу кебинин өнүгүү деңгээлин; маалыматтык жана коммуникациялык технологиялардын каражаттарын өздөштүрүүнүн өз алдынча колдонуунун даражасын; мотивациялык калыптануу деңгээлдерин көрсөткөн [7, с. 217].

Азыркы учурда жалпы педагогикалык багытты тандаган студенттерди даярдоонун натыйжалуулугунун критерийлерин жана көрсөткүчтөрүн аныктоодо бирдиктүү мамиле жок. О.А. Абдуллина өзүнүн изилдөөсүндө үч критерийге таянган:

- теориялык билимдин калыптануу деңгээли: билимдин көлөмү (толуктуулук, тереңдик, күч); билимди билүү (карандысыздык, далилдөө, көйгөйлүү суроолорду берүү); педагогикалык теорияга кызыгуу (педагогикалык адабияттарды окуу, илимий-изилдөө иштерине катышуу);
- педагогикалык чеберчиликтин өнүгүү деңгээли: белгилүү бир чеберчиликти колдонууда окутуучу аткарган иш-аракеттердин саны; ар бир иш-аракеттин аткарылышынын сапаты; иш-аракеттерди аткарууга кеткен убакыт;
- окутуучунун окутууга болгон мамилеси: жумушка канааттануу даражасы; ийгиликсиздиктерге жана кыйынчылыктарга

болгон мамилеси; педагогикалык өз алдынча билим алууга болгон мамилеси; балдарга болгон мамиле.

П.В. Середенко изилдөө иштеринин өнүгүү деңгээлин баалоо максатында көндүмдөр изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрү үчүн критерийлерди аныктаган:

1. көйгөйлөрдү көрө билүү;
2. гипотезаларды алдыга коюу жөндөмү
3. түшүнүктөрдү аныктай билүү;
4. классификациялоо жөндөмдүүлүгү;
5. байкоо жүргүзүү жөндөмдүүлүгү;
6. эксперимент жүргүзүү жөндөмдүүлүгү;
7. салыштыруу жөндөмү;
8. талдоо жөндөмдүүлүгү;
9. тыянак жана жыйынтык чыгара билүү.

Н.Л. Калугина, Х.Я. Гиревая, Ю.А. Калугин, И.А. Варламова тарабынан сунушталган илимий-изилдөө көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн деңгээлдерине баа берүү критерийлерин талдоонун негизинде (изилдөө көйгөйүн чечүүнүн табияты; курстук жана дипломдук иштин мүнөзү жана сапаты) студенттердин изилдөө көндүмдөрүн өнүктүрүү деңгээлине эң туура баа берүү деген тыянакка келишкен [4].

С.Н. Чернышева жалпы билим берүүчү изилдөөчүлүк жөндөмдөрдүн калыптанышынын үч деңгээлин бөлүп көрсөтөт [6]:

- төмөнкү деңгээл – жалпы билим берүүчү изилдөөчүлүк көндүмдөрдүн жетишсиз калыптанышы;

- орто деңгээл – жалпы билим берүүчү изилдөөчүлүк жөндөмдөрдү калыптандыруунун репродуктивдүү деңгээли, изилдөө деңгээлинин кырдаалдык көрүнүштөрү;

- жогорку деңгээл – изилдөө жөндөмүнүн деңгээли.

Мында С.Н. Чернышев изилдөөчүлүк жөндөмүн жалпы билим берүүчү интеллектуалдык жөндөмдөрдү өнүктүрүүнүн жогорку, чыгармачылык деңгээли катары көрсөтөөрүн аныктаган.

М.В. Кларин студенттердин өз алдынчалык даражасына жараша изилдөө ишинин үч деңгээлин аныктайт: окутуучу маселе коюп, аны чечүүнүн ыкмасын көрсөтөт; окутуучу көйгөйдү коет, бирок студенттер

чечүүнүн жолдорун жана ыкмаларын издөөнү өз алдынча жүргүзүшөт; студенттер бүт процессти өз алдынча бүтүрүшөт [5].

А.В. Воробьева калыптануунун төмөнкү баскычтарын карайт:

- башталгыч (начар билиши);
- жетиштүү (жарым-жартылай ээ болуу);
- жогорку (толук билүү).

Тажрыйба көрсөткөндөй, бул компетенттүүлүк билим берүү процессинде толук түрдө калыптандыруу көйгөйлөрүн А.В. Воробьева төмөнкү деңгээлдерде аныктаган [1, с. 92]:

I деңгээл – баштапкы (берилген моделге ылайык тапшырманы аткаруу же көрсөтмөлөрдү аткаруу менен мүнөздөлөт);

II деңгээл – жетиштүү (милдеттерди аткарууда МКТ элементтеринин кырдаалдык, жарым-жартылай көрүнүштөрү менен мүнөздөлөт);

III деңгээл – жогорку (жаңы шарттарда МКТ элементтерин колдонуу менен тапшырманы өз алдынча аткаруу менен мүнөздөлөт).

Е.Г. Матвиевская [8] өзүнүн изилдөө ишинде беш деңгээлди сунуштаган: чыгармачыл деңгээл, оперативдүү деңгээл, продуктивдүү деңгээл, репродуктивдүү деңгээл жана продуктивдүү эмес деңгээл деп белгилесе, Е.В. Иващенко [9] оптималдуу, мүмкүндүү, кризистик деңгээлде бөлүү менен студенттер окутуучунун баалоосун көрсөткөн. Ар бир деңгээлдин тиешелүү көрсөткүчтөрүн келтиришкен. «Салыштырууну колдонуп, идеяны түшүндүрүүгө жардам берүү. Аны түз мааниде эмес кыйыр мааниде кабыл алыш керек» [3, с. 25].

Биз жогоркуларга таянып окуу процессинде студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу багытын, анын өнүгүү жолун когнитивдик, ишмердүүлүк жана рефлексивдик критерийлерди аныктоону сунуштайбыз.

Когнитивдик критерий студенттердин – ой жүгүртүү жөндөмүн ачып, мүмкүн болушунча көп идеяларды жана образдарды чыгарууга, чыгармачылык процеске тартылуу даражасын жана чыгармачыл тапшырмага болгон эмоционалдык жооптордун

күчү менен мүнөздөлөт. Студенттердин маалыматтык түшүнүктөрдү жана лабораториялык иштерди өздөштүрүү даражасы, алардын ортосундагы байланыштарды түшүнүү деңгээлин мүнөздөйт; ар кандай деңгээлдеги татаалдыктагы тапшырмаларды чечүү ыкмалары; билимдерди, иш-аракеттердин ыкмаларын, ошондой эле студенттерди өздөштүрүү боюнча өз алдынча билим берүү жана таанып-билүү ишин уюштуруу жана ишке ашыруу технологияларын өздөштүрөт.

Ишмердүүлүк критерийи өз алдынча чыгармачылык ишмердүүлүктү уюштурууда көндүмдөрдү колдонууну, эң ийгиликтүү жүрүм-турум стратегиясын жана психикалык ишмердүүлүктүн белгилүү ыкмаларын берилген чыгармачылык тапшырманы чечүүдө колдонууну чагылдырып, натыйжага багыт алат. Бул критерий төмөнкү көрсөткүчтөрдү камтыйт: маалымат булактары менен иштөө, алынган маалыматты талдоо жана жалпылоо, жыйынтык чыгаруу жөндөмдүүлүгү; өзүн изилдөөчү катары баалоо жөндөмдүүлүгү; өзүнүн ишинин натыйжаларын алдын ала билүү жөндөмдүүлүгү; студенттердин жөндөмдөрүнүн жана көндүмдөрдүн деңгээлин аныктоо, окуу процессинин индивидуалдуу мамилесин жана дифференциациясын ишке ашыруу жөндөм-

дүүлүгү; студенттердин билимине кирүү, аралык жана жыйынтыктоочу контролду жүргүзүү жөндөмдүүлүгү; студенттердин долбоордук-изилдөө иштерин уюштурууга даярдыгы; информатиканы окутууда илимий изилдөө методдорун колдонуу көндүмдөрү. Изилдөөдө чыгармачылык менен анын жигердүү, салыштырмалуу өз алдынча изилдөө ишмердүүлүгү менен мүнөздөлөт, ал зарыл көндүмдөр жана жөндөмдөр менен камсыз кылынат: көйгөйдү көрүү жана формулировкалоо, белгиленген талаптарга ылайык жалпылоочу тыянактарды түзүү, алардын ишенимдүүлүгү жана практикалык мааниси жагынан изилдөөнүн натыйжаларына баа берүү.

Рефлексиялык критерий өзүн өзү өнүктүрүүгө умтулуу жана талдоо жөндөмдүүлүгү, өзүнүн күчтүү жана алсыз жактарын издөө, дүйнөнү жана аны өзгөртүүнү билүү, өзүнүн жана башкалардын чыгармачылык жетишкендиктерин объективдүү сыңдоо жөндөмүн ачып берет.

Тандалган критерийлердин ар биринин көрсөткүчтөрү таблицада берилген. Таблицадагы көрсөткүчтөр студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүн калыптануу деңгээлин аныктоого жана мүнөздөөгө мүмкүндүк берди, аларды биз: төмөнкү, орто жана жогорку деп бөлөбүз.

Студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүн калыптандыруунун критерийлери жана көрсөткүчтөрү

1-таблица

Критерий	Көрсөткүч
Когнитивдик	<ul style="list-style-type: none"> • Окутуунун мазмунун түзгөн билимдерге ээ болуу. таануунун изилдөөчүлүк методдору, изилдөө мүнөзүндөгү лабораториялык жана өз алдынча тапшырмаларды өздөштүрүү жана ишке ашыруу технологиялары; • аткаруунун изилдөөчүлүк методдору жөнүндө билимдерге ээ болуу; • окутуу процессинде студенттердин илимий ишинин этаптарынын ырааттуулугу жана мазмуну жөнүндө билимге ээ болуу; • окутуу процессинде студенттердин илимий иш-аракеттерин долбоорлоо жана ишке ашыруу технологиялары жөнүндө билимге ээ болуу; • билим берүү жана таанып-билүү иш-чараларына катышуу зарылчылыгы; • чыгармачылыктын баалуулугун таануу.
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ окутуунун мазмунун түзгөн көндүмдөрдүн болушу;

Ишмердүүлүк	<ul style="list-style-type: none"> ▪ өз алдынча тапшырмаларды аткарууда таанып-билүүнүн изилдөөчүлүк методун билүү; ▪ окутуу процессинде студенттердин илимий ишмердүүлүгүн долбоорлоо жана уюштуруу тажрыйбасы; ▪ окутуу процессинде студенттердин илимий ишмердүүлүгүн уюштуруу тажрыйбасы; ▪ аткарылган иш-аракеттердин сапаты; ▪ максатка жетүү каалоосу, өзүнүн ишинин конкреттүү натыйжаларын алуу; ▪ чыгармачылык ишмердүүлүктүн ыкмаларын өздөштүрүү.
Рефлексивдик	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Изилдөө ишинин субъекти катары өзүнө болгон мамиле. ▪ өз алдынча билим алууга, өзүн өзү өнүктүрүүгө умтулуу; ▪ курска болгон кызыгуу; ▪ кесиптик ишмердүүлүктө өзүнүн изилдөөчүлүк жөндөмүн жана билимин колдонуунун натыйжалуулугун баалоо; ▪ өзүн өзү өнүктүрүү максатында изилдөө иштеринин натыйжаларына баа берүү; ▪ ой жүгүртүүнүн негизинде иш-аракеттерди тууралоо; ▪ өз алдынча изилдөө ишмердүүлүгүн талдоо жөндөмүн колдонуу зарылдыгын баалоо; ▪ өзүнүн жана башкалардын чыгармачылыгын объективдүү баалоо жөндөмдүүлүгү.

Төмөнкү деңгээли. Студент ар кандай тапшырмалардын варианттарын издеп аткарууда, гипотезаларды иштеп чыгууда жана оригиналдуу идеяларды чыгарууда жакшы натыйжа алуу үчүн кыйынчылыктарга дуушар болот. Бул учурда студент алдыда боло турган чыгармачылык ишке кызыкпайт, аны топ менен иштөөгө умтулбайт, демилге көрсөтпөйт, талкууларга катышпайт, чыгармачылык идеяларын группалаштары менен бөлүшпөйт. Ал тапшырмаларды пассивдүү кабыл алат жана инерттүү ойлонот. Өндүрүмдүүлүгү өтө төмөн. Өз алдынча берилген тапшырмалар кызыксыз жана өнүкпөгөн. Студент татаалдыгы жогорулаган тапшырмалардан качат жана тапшырмалардын көйгөйлүү-издөө түрлөрүнө кызыгууну көрсөтпөйт. Ал өз алдынча ишти уюштурууда кыйналат, ошондуктан дээрлик дайыма окутуучунун же группалаштарынын жардамына муктаж. Чыгармачыл ыкмаларды өздөштүрүү өтө жай болгондуктан, шаблон боюнча иш-аракет кылууну жактырат. Өзүн өзү жөнгө салуу жөндөмү начар. Студент өзүн ыңгайсыз сезет, өзүнө ишенбейт, эл алдында сүйлөгөндөн коркот. Анын өз алдынча чыгармачыл иштерди кабылдоосу жөнөкөй тапшырмалардан айырмаланбайт.

Ийгиликсиздиктер узак мөөнөттүү терс эмоциялар менен коштолот. Өзүн төмөн же жогору баалоого ээ. Эреже катары, ал өзүнө көңүл буруп, баарлашууда кыйналат.

Орто деңгээли. Студент илимий натыйжаларды алуу үчүн ар кандай варианттарды издөө менен тапшырмаларды аткарат; гипотезаларды иштеп чыгууга жана оригиналдуу идеяларды чыгарууга, бирок алардын эң көп санына умтулбайт жана эгер тапшырма талап кылса, маселени чечүүнүн эң ийгиликтүү вариантын тандай албайт. Чыгармачылык жумушту ырахат менен кабыл алат, бирок анын өндүрүмдүүлүгү жогору эмес. Ал чыгармачылыкта өзүн көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк издейт, бирок ага болгон кызыгуусу ырааттуу эмес. Сүрөттөр кызыктуу жана деталдуу болуп саналат. Топтор менен ийгиликтүү иштешет, бирок сындан коркуп, ар дайым эле өз көз карашын билдире бербейт. Студент оңойго караганда оор тапшырмаларды артык көрөт, бирок аларды чечүүдө туруктуу боло бербейт. Тапшырмалардын көйгөйлүү-издөө түрлөрүнө кызыгуу бар, бирок ал туруктуу эмес. Интенсивдүү активдүүлүккө жана тапшырмага «чөгүү» жөндөмдүү. Студент өз алдынча иштөөнү билет, бирок бул дайыма эле өзүн көрсөтө

бербейт. Чыгармачылык ишмердүүлүктүн ыкмаларын өздөштүрүү орточо темп менен жүрөт, өздөштүрүүдөгү ийгилик туруктуу эмес. Чыгармачыл продукт толук көрүнүшү бар, бирок бардык майда-чүйдөсүнө чейин иштелип чыккан эмес. Өзүн өзү жөнгө салуу көндүмдөрү жетиштүү деңгээлде калыптанган эмес. Иш менен коштолгон эмоциялар, эреже катары, көптөгөн жагдайлардан көз каранды: чөйрө, маанай, ийгилик же ийгиликсиздик. Орточо деңгээл адекваттуу өзүн өзү сыйлоонун жетишсиз өнүккөн көндүмдөрү менен мүнөздөлөт. Студент сезимтал жана кунт коюп, бирок сүйлөшүүдө чыдамсыз жана катаал болушу мүмкүн.

Жогорку деңгээли. Студентке классификациялоонун ар кандай ыкмаларын табуу, натыйжаларды алуу үчүн ар кандай варианттарды издөө, көйгөйлөрдү аныктоо жана коюу, көп сандагы идеяларды, объекти өркүндөтүү жана анын жаңы колдонулушун табуу боюнча оңой тапшырмалар берилет. Анын чыгармасы оригиналдуу жана жаратуучунун инсандыгынын изин алып жүрөт. Өзүнүн ишинде ал эмоционалдык, интеллектуалдык жана эрктүү аракеттерди белгилүү бир максатка баш ийдире алган индивидуалдык темпти жана стилди кармайт. Окутуучунун жардамына муктаж эмес. Студент тынымсыз чыгармачылык энергиясын бошотуу үчүн ар кандай мүмкүнчүлүктөрдү издейт жана натыйжадан эмес, процесстин өзүнөн канааттануу алат. Маселени тереңирээк деңгээлде же башка бурчтан кароого умтулат. Сүрөттөр адаттан тыш, майда-чүйдөсүнө чейин чоң көңүл бурулган. Көйгөйлөрдү түзө алат, так суроолорду коёт алат, негиздүү жыйынтыктарга жана чечимдерге келе алат, аларды сынайт алат, эркин ойлоно алат, команда менен натыйжалуу өз ара аракеттенет, көйгөйдү чечүүнүн альтернативдүү жолдорун көрө алат жана эң ийгиликтүүсүн тандап алат. Студент өз алдынча, сындан коркпойт, активдүү, өжөр. Анын өз алдынча иштерди кабыл алуусу активдүүлүгү, жандуулугу жана эмоционалдуулугу менен айырмаланат. Ал белгилүү бир кырдаалда өз алдынча иштөөнүн ар кандай түрлөрүн эң эффективдүү колдонот.

Чыгармачылык ишмердүүлүктүн ыкмаларын өздөштүрүү тез жана оңой. Өзүн өзү жөнгө салуу көндүмдөрү кыйла өнүккөн, демек, жогорку өндүрүмдүүлүк. Студент дайыма адекваттуу өзүн өзү сыйлоо сезимине ээ. Ал башкалардын көйгөйлөрүнө жана муктаждыктарына аяр мамиле кылат, өзүнүн сезимдерине жана интуициясына көбүрөөк ишенет жана эркин сезет.

Жыйынтык: Биздин изилдөөбүздө педагогикалык адабияттарга жана окумуштуулардын көз караштарына талдоо жүргүзүлүп, студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүнүн калыптанышынын критерийлери, көрсөткүчтөрү жана деңгээлдери түшүнүгүнүн изилдениш абалы каралган. Изилдөөчүлүк компетенттүлүктөрүн калыптандыруу багытын, анын өнүгүү жолун когнитивдик, ишмердүүлүк жана рефлексивдик критерийлери аныкталган. Тандалган критерийлердин көрсөткүчтөрү студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүктөрүн калыптануу деңгээлин аныктоого жана мүнөздөөгө мүмкүндүк берип, төмөнкү, орто жана жогорку деп бөлүнгөн. Келтирилген критерийлер талдоого алынып, студенттердин изилдөөчүлүк компетенттүүлүгүн калыптандыруунун негизги мүнөздөмөлөрү жана технологияны колдонуунун өзгөчөлүктөрү эске алынды.

Адабияттар:

1. Воробьева А.В. Исследовательские компетенции современного школьника // Дискуссия. Вып. №3. – Екатеринбург: Издательский дом «Ажур», 2013. – С. 92-93.
2. Зикирова Г.А., Таштемирова А.А., Турдубаева К.Т. Математика мугалиминин методикалык компетенттүүлүгүн калыптандыруу. Известия Кыргызской академии образования. – Бишкек, 2021. – №1(53), – С. 40-46.
3. Кабылова С.А. Интернет глобалдык мээ үчүн метафора катары. Известия Кыргызской академии образования. – Бишкек, 2023. – № 2 (60), – С. 24-30.
4. Калугина Н.Л., Гиревая Х.Я., Калугин

- Ю.А., Варламова И.А. Критерии сформированности исследовательских умений студентов технических вузов // *Успехи современного естествознания*. – 2015. – № 7. – С. 98-101.
5. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе: анализ зарубежного опыта [Текст]/ М.В. Кларин. – М.: Знание, 1989. – 80 с.
6. Чернышева С.Н. Развитие исследовательских умений учащихся сельской школы. [Http://www.cross-edu.ru/TeacherPeoplese2.Htm.47](http://www.cross-edu.ru/TeacherPeoplese2.Htm.47)
7. Яковлева О.В. Особенности методики формирования коммуникативной компетентности будущих учителей с использованием информационных и коммуникационных технологий [Текст] / О.В. Яковлева // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. – СПб, 2006. – №22. – С. 216-219.
8. Матвиевская Е.Г. Управление развитием профессиональной компетентности педагога в системе дополнительного профессионального образования / Оренбургский государственный педагогический университет // Матвиевская Е.Г., Сайтбаева Э.Р. Абдраимова Ю.А. // *Вестник ОГУ*. – 2017. – № 10
9. Иващенко Е.В. Формирование у будущих учителей начальных классов педагогической компетентности в оценке учебных достижений школьников. / Белгородский государственный национальный исследовательский университет // *«Науки об образовании» БГНИУ*. - 2014.

Рецензия лаган:
Асипова Н.А.,
педагогика илимдеринин доктору, профессор